

Γιώργος Σταμάτης

Γιατί το πετρέλαιο είναι κάτι τόσο σημαντικό;

Υπάρχουν πράγματα τα οποία θεωρούμε σημαντικά χωρίς ωστόσο να γνωρίζουμε επακριβώς γιατί είναι σημαντικά. Ένα τέτοιο πράγμα είναι και το πετρέλαιο. Γιατί λοιπόν είναι σημαντικό το πετρέλαιο;

Όλη η νεότερη ιστορία της ευρύτερης Μέσης Ανατολής συναρτάται με το πετρέλαιο που παράγεται εκεί. Μόνο το πετρέλαιο εξηγεί το αδιάπτωτο ενδιαφέρον ιμπεριαλιστικών χωρών για την περιοχή. Πώς αλλιώς να εξηγήσει κανείς π.χ. την εισβολή και κατοχή των ΗΠΑ και των συμμάχων τους στο Ιράκ;

Είναι πράγματι σημαντικό το πετρέλαιο. Και εάν το ενδιαφέρον ιμπεριαλιστικών χωρών για την περιοχή έχει άλλα κίνητρα, κίνητρα προασπίσεως της δημοκρατίας και των ανθρώπινων δικαιωμάτων, καταπολέμησης της τρομοκρατίας κτλ., θα έπρεπε να διαφωτίσει κανείς αυτές τις χώρες ότι έχουν κι έναν ακόμη, ούτως ειπείν λιγότερο αλτρουιστικό, λόγο να ενδιαφέρονται γι' αυτήν την περιοχή: το πετρέλαιο.

Θα δείξουμε στη συνέχεια γιατί το πετρέλαιο είναι κάτι το εξαιρετικά σημαντικό για κάθε εθνική οικονομία και κατά μείζονα λόγο για τις εθνικές οικονομίες ιμπεριαλιστικών χωρών.

Έστω λοιπόν μια οποιαδήποτε εθνική οικονομία. Αυτή αποτελείται από ορισμένους τομείς παραγωγής, καθένας από τους οποίους παράγει ένα ορισμένο προϊόν. Το προϊόν αυτό είναι η εκροή της διαδικασίας παραγωγής του τομέα. Για να παράγει ο κάθε τομέας παραγωγής το προϊόν που παράγει, χρειάζεται βέβαια εργασιακή δύναμη. Αλλά ας αφήσουμε την εργασιακή δύναμη ως αιτιολογητά δεδομένη εισροή εκτός θεωρήσης. Για να παράγει ο κάθε τομέας παραγωγής το προϊόν που παράγει, αναλώνει ορισμένα άλλα προϊόντα. Αυτά αποτελούν τις υλικές εισροές του, δηλαδή τις εισροές του πλην της εισροής σε εργασιακή δύναμη. Ορισμένες από αυτές τις εισροές παράγονται από την ίδια τη δεδομένη εθνική οικονομία, ενώ άλλες δεν παράγονται από αυτήν αλλά εισάγονται από άλλες εθνικές οικονομίες. Έτσι λοιπόν μια ορισμένη εθνική οικονομία αποτελεί ένα σύστημα παραγωγής, στο οποίο εισέρχονται ορισμένα εμπορεύματα, μερικά από τα οποία δεν παράγονται από αυτό το ίδιο, αλλά εισάγονται από άλλα συστήματα παραγωγής, δηλαδή από άλλες χώρες (εισροές), και από το οποίο εξέρχονται ορισμένα εμπορεύματα (εκροές) που αποτελούν το ακαθάριστο προϊόν του.

δηλαδή το αζαθάριστο εθνικό προϊόν της εθνικής οικονομίας. Οι ποσοτικές σχέσεις μεταξύ των παραπάνω εισροών και εκροών συνιστούν την τεχνική παραγωγή, την οποία χρησιμοποιεί το σύστημα παραγωγής της δεδομένης εθνικής οικονομίας.

Τα εμπορεύματα, τα οποία εισέρχονται σ' αυτό το σύστημα παραγωγής μιας εθνικής οικονομίας και εξέρχονται απ' αυτό, ανήκουν σε δύο κατηγορίες: στα βασικά και στα μη βασικά εμπορεύματα¹. Βασικό εμπόρευμα είναι ένα εμπόρευμα το οποίο άμεσα ή έμμεσα εισέρχεται στην παραγωγή όλων των παραγόμενων εμπορευμάτων. Τα βασικά εμπορεύματα είναι δυνατόν να παράγονται όλα από την ίδια την εθνική οικονομία. Ή είναι δυνατόν ορισμένα από αυτά να εισάγονται (ή, ακόμη, ορισμένα από αυτά εν μέρει να παράγονται από την ίδια την εθνική οικονομία και εν μέρει να εισάγονται).

Έτσι λοιπόν, εάν ένα βασικό εμπόρευμα δεν είναι πλέον διαθέσιμο, δηλαδή εάν πάψει να παράγεται από την εθνική οικονομία ή πάψει να εισάγεται, τότε το σύστημα παραγωγής της εθνικής οικονομίας δεν μπορεί να λειτουργήσει, δεν μπορεί δηλαδή να παράγει κανένα εμπόρευμα. (Αν είναι διαθέσιμο, αλλά όχι στην επιθυμητή ποσότητα, π.χ. μόνον στο 50% της επιθυμητής ποσότητας, τότε το σύστημα παραγωγής λειτουργεί μεν, αλλά παράγει μόνον το 50% των επιθυμητών ποσοτήτων εμπορευμάτων).

Μη βασικό εμπόρευμα είναι ένα εμπόρευμα το οποίο δεν εισέρχεται στην παραγωγή όλων των εμπορευμάτων, αλλά ή δεν εισέρχεται στην παραγωγή κανενός εμπορεύματος ή εισέρχεται στην παραγωγή μερικών μόνον εμπορευμάτων, δηλαδή στην παραγωγή άλλων μη βασικών εμπορευμάτων.

Όταν ένα μη βασικό εμπόρευμα πάψει να παράγεται ή να εισάγεται, τότε, αν αυτό το μη βασικό εμπόρευμα δεν εισέρχεται στην

παραγωγή κανενός εμπορεύματος, αυτή η έκλειψή του δεν έχει απολύτως καμία συνέπεια για την παραγωγή όλων των υπολοίπων εμπορευμάτων. Όλα αυτά τα υπόλοιπα εμπορεύματα συνεχίζουν να παράγονται και δη στις ποσότητες που ήταν να παράγονται. Όταν ένα μη βασικό εμπόρευμα, που εισέρχεται στην παραγωγή άλλων –μη βασικών– εμπορευμάτων, πάψει να παράγεται ή να εισάγεται, τότε παύουν πλέον να παράγονται και αυτά τα τελευταία –μη βασικά– εμπορεύματα. Όλα τα υπόλοιπα εμπορεύματα συνεχίζουν να παράγονται και δη στις ποσότητες που ήταν να παράγονται.

Τι γίνεται όμως όταν πάψει να παράγεται ή να εισάγεται ένα βασικό εμπόρευμα; Όπως είδαμε παραπάνω, δεν μπορεί να παραχθεί τίποτε. (Η, αν αυτό το βασικό εμπόρευμα παράγεται ή εισάγεται μεν, αλλά μόνον στο 50% της αναγκαίας ποσότητας, τότε η παραγωγή όλων των εμπορευμάτων συγκινώνεται κατά 50%.) Τι γίνεται σ' αυτήν την περίπτωση η εθνική οικονομία, για να μπορεί να συνεχίσει να παράγει και να υπάγχει; Αλλάζει την τεχνική παραγωγή. Η πιο απλή περίπτωση αυτής της αλλαγής είναι η υποκατάσταση του βασικού εμπορεύματος, το οποίο δεν παράγεται ή δεν εισάγεται πλέον (ή παράγεται μεν ή και εισάγεται, αλλά σε μειωμένες ποσότητες), με ένα άλλο. Π.χ. αν δεν έχεις πλέον στη διάθεσή σου αεροπλάνο (ή τόσα αεροπλάνα όσα χρειάζεσαι), τότε διεκπεραιώνεις και τις παλαιότερες αερομεταφορές με τα υπόλοιπα μέσα μεταφοράς, τρένα, πλοία, αυτοκίνητα ή κάρα.

Όλα μπορούν να υποκατασταθούν. Η υποκατάσταση αυτή χρειάζεται βέβαια χρόνο και έχει πολύ αρνητικές επιπτώσεις στην παραγωγή. Δύο μόνον πράγματα δεν μπορούν να υποκατασταθούν. Το πρώτο είναι αυτονοήτως η εργασιακή δύναμη. Αν παύουν να δουλεύουν οι εργαζόμενοι, τότε δεν

παράγεται τίποτα. Και αν εργάζονται μόνον 50% των εργαζομένων, τότε παράγονται μόνον 50% όσων θα παράγονταν αν εργάζονταν όλοι οι εργαζόμενοι. Και ποιο είναι το δεύτερο; Το δεύτερο είναι η ενέργεια. Η ενέργεια είναι το μόνο βασικό εμπόρευμα, το οποίο δεν μπορεί να υποκατασταθεί. Αν λείπει η ενέργεια, τελειώνουν όλα. Όποια τεχνική παραγωγής και αν χρησιμοποιείς, χρειάζεσαι ενέργεια, όπως χρειάζεσαι και εργασιακή δύναμη. Βέβαια δεν υπάρχει η ενέργεια εν γένει, αλλά υπάρχουν φορείς ή πηγές ενέργειας. Υπάρχουν οι γαιάνθρακες, τα ύδατα, τα πυρρικά υλικά, ο άνεμος, το φυσικό αέριο, το πετρέλαιο, ο ήλιος. Όμως τα ποσοστά ενέργειας που προμηθεύεται μια εθνική οικονομία σε μια ορισμένη περίοδο παραγωγής από αυτές τις πηγές ενέργειας είναι δεδομένα και δεν μπορούν να μεταβληθούν σε μικρό χρονικό διάστημα. Αυτή η αναδιάρθρωση της ενεργειακής βάσης μιας εθνικής οικονομίας είναι φυσικά τόσο πιο δυσχερής όσο μεγαλύτερη είναι η συμμετοχή του πετρελαίου στο σύνολο των πηγών ενέργειας μιας εθνικής οικονομίας. Κι επίσης είναι πιο δύσκολο για μικρές ή βιομηχανικά και τεχνολογικά λιγότερο ανεπτυγμένες εθνικές οικονομίες, επειδή αυτές δεν κατέχουν την τεχνολογία εναλλακτικών μορφών ενέργειας, αλλά εξαρτώνται σχετικώς από τις προηγμένες βιομηχανικά και τεχνολογικά ιμπεριαλιστικές χώρες, οι οποίες κατέχουν αυτήν την τεχνολογία.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το πετρέλαιο είναι σημαντικό και για έναν άλλο λόγο, στενά συνδεδεμένο με τον παραπάνω λόγο. Κάθε αύξηση της τιμής του, η οποία διαρκεί πέραν ενός ορισμένου χρονικού διαστήματος, αυξάνει αντιστοίχως άμεσα ή έμμεσα τις τιμές όλων των εμπορευμάτων.

Οι τιμές όμως, και ειδικότερα οι τιμές των προϊόντων τα οποία εισάγουν οι πετρε-

λαιοπαραγωγές χώρες από τις βιομηχανικά και τεχνολογικά προηγμένες ιμπεριαλιστικές χώρες, δεν αυξάνονται ποτέ τόσο πολύ που να αντισταθμίζουν τις εισοδηματικές επιπτώσεις μιας σημαντικής αύξησης της τιμής του πετρελαίου. Με τις εισοδηματικές επιπτώσεις μιας σημαντικής αύξησης της τιμής του πετρελαίου εννοούμε το εξής: Όταν αυτή η αύξηση συνεπάγεται, όσο όλα τα άλλα δεδομένα παραμένουν αμετάβλητα, μια αντίστοιχη μεταβολή της κατανομής του παγκοσμίως παραγόμενου εισοδήματος προς όφελος των πετρελαιοπαραγωγών χωρών. Κι αυτό δεν είναι βέβαια επιθυμητό από τις ιμπεριαλιστικές χώρες.

Το πετρέλαιο και γενικότερα η ενέργεια είναι μάλλον πιο σημαντικό για τις οικονομικά προηγμένες μεγάλες χώρες παρά για τις άλλες. Κι αυτό για καθαρά οικονομικούς τεχνικούς λόγους. Είναι όμως επίσης πιο σημαντικό για μεγάλες ιμπεριαλιστικές χώρες απ' ό,τι για τις υπόλοιπες. Και αυτό διότι, όταν οι πρώτες ελέγχουν το πετρέλαιο (καί, όπως προαναφέραμε, και την τεχνολογία των εναλλακτικών μορφών ενέργειας), ελέγχουν δυνητικά και την ενεργειακή βάση των εθνικών οικονομιών των υπόλοιπων χωρών. Πράγμα που φυσικά επιδιώκουν.

Να λοιπόν γιατί το πετρέλαιο είναι τόσο σημαντικό ώστε να εξηγεί πολέμους, εισβολές σε ξένες μακρινές χώρες και πολυδάπανες από κάθε άποψη κατοχές σε τέτοιες μακρινές χώρες, όταν αυτές παράγουν πετρέλαιο ή βρίσκονται κοντά σε πετρελαιοπαραγωγές περιοχές.

Σημείωση

1. Τις έννοιες αυτές εισήγαγε στην οικονομική επισημή ο Piero Sraffa.